

УДК 304.444:392:394
DOI: [https://doi.org/10.17721/UCS.2022.2\(11\).02](https://doi.org/10.17721/UCS.2022.2(11).02)

Євгенія Буцикіна, канд. філос. наук, доц.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
вул. Володимирська, 60, м. Київ, 01033, Україна
butsykina@knu.ua

УКРАЇНСЬКИЙ МІСЬКИЙ ВЕРНАКУЛЯРНИЙ САД: ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

У статті здійснено культурологічний аналіз вернакулярного саду як феномену популярної міської культури, а також трансформації (політизації) його ролі та сприйняття в умовах воєнного стану. Сад проаналізовано на різних рівнях: індивідуальному (садівництво – це індивідуальна практика містянина), локальному (особливості місцевої громади, її цінності, спосіб життя, спільні практики, проблеми тощо), а також на рівні традиції та культури. Виявлено основні характеристики вернакулярного саду: структурність, неутилітарність, процесуальність. Як основні функції саду визначено соціально-політичну, гуманітарну, продовольчу, естетичну, виховну, об'єднавчу, освітню, розважальну. Українське вернакулярне садівництво зіставлене з іншими форматами міського садівництва, що поєднують у собі різні цілі та відповідні функції: community garden, Сади Перемоги та партизанське садівництво. Визначено, що індивідуальний вернакулярний сад набуває нового змісту в умовах воєнного стану: він стає однією з низових ініціатив, практик спротиву, стійкості та непохитності. Вернакулярне садівництво як індивідуальна низова практика є яскравим і перспективним медіатором важливих соціальних і політичних процесів, через які проходить українське суспільство в часи повномасштабної війни.

Ключові слова: вернакулярний сад, війна, громадський сад, партизанське садівництво, повсякденна міська культура, Сади Перемоги.

Постановка проблеми. Протягом останніх років я присвятила низку статей дослідженню поняття "вернакулярне" і вернакулярних культурних практик у міському просторі. Одним із моїх підходів є дослідження окремих кейсів, що дозволяє безпосередньо і тривало споглядати і досліджувати певну вернакулярну практику у її динаміці. Так, одну із статей я присвятила кейсу саморобного саду у мікрорайоні Русанівка міста Київ [4]. Цей сад недалеко від мого дому, і я мала можливість протягом двох років спостерігати за його життям, спілкуватися із садівницями. Сьогодні, коли в Україні майже пів року триває воєнний стан через повномасштабне вторгнення військ Російської Федерації, статус і сфера повсякденних практик українців, що залишилися в країні, набули нового змісту і контексту. Щодня або майже щодня (залежно від регіону) у рутинний простір вривається сирена повітряної тривоги. Звичайні дії – вихід із дому, прогулянка, похід у магазин або в лікарню – набули ризикованості та загрозовості. Однак людина не може припинити жити у своєму більш-менш звичному темпі, повністю відмовитися від повторюваних дій, повсякденних практик, необхідних та дозволених. І враховуючи нові обставини постійної загрози та ризику, ці практики набувають нового сенсу – сенсу стійкості, спротиву. В умовах війни кожен цивільний громадянин продовжує жити не просто так, а всупереч терористичним діям окупантів. Так само і вернакулярний сад на Русанівці: садівниці продовжують його висаджувати згідно зі своїми міркуваннями. Але для спостерігача цей сад набуває символічного значення спротиву та стійкості.

Аналіз досліджень та публікацій. Питанню визначення та дослідженню поняття вернакулярного саду і ландшафту присвятили свої роботи такі вчені, як К. Холмс, К. Т. Кімбер, Г. Куртц, Д. Малор, Дж. Робертс. Проблема турботи людини про домівку і сад досліджується у роботах М. Гайдеґгера, М. Ді Паоли. М. Гардман, П. Гархам, Д. Адамс надають аналіз партизанського садівництва, М. М. Геррманн у своїй роботі вивчає феномен Садів Перемоги. Питанню міського громадського садівництва в Україні присвятили дослідження О. Луцишин та Л. Гілета.

Мета статті. Дана стаття присвячена дослідженню феномену міського вернакулярного саду під час війни. Метою є розгляд різних типів саморобних садів у місті, створених у часи війни або таких, що мають військові та політичні конотації, як от: Сади Перемоги від час Другої світової війни, сучасна практика партизанського садівництва, а також феномен громадського міського саду як такий. Також важливим є аналіз впровадження таких практик садівництва на теренах України до початку повномасштабної війни та після нього. Зрештою, мета цієї статті – досягнути те, яким чином змінюються роль і масштаб впливу вернакулярного саду в умовах війни, сучасної війни в Україні – зокрема.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття вернакулярного саду з'являється в науковому дискурсі на перетині вивчення міста та дослідження таких практик з боку різних спеціалістів (географів, культурологів, архітекторів, біологів, культурологів, мистецтвознавців тощо). В результаті вже наявних комплексних досліджень за цим поняттям виявляється феномен, що має складний характер та багатфункціональність. Так, дослідниця Джудіт Робертс виокремлює три типи підходів до дослідження вернакулярного саду як феномену популярної міської культури, серед яких суто культурологічний, тобто такий, що досліджує сад у "його культурному та локальному контекстах" [Roberts 2006: 186]. Вона пропонує розглядати цей феномен як "структури, просторові та матеріальні композиції, що мають специфічний стосунок до місця..." [Roberts 2006: 177]. Відповідно до Робертс, вернакулярний сад є тим феноменом, що може надати досліднику цінну інформацію на різних рівнях: індивідуальному (адже перш за все, таке садівництво – це індивідуальна практика містянина), локальному (ми досліджуємо особливості місцевої громади, її цінності, спосіб життя, спільні практики, проблеми тощо), а також на рівні традиції та культури (адже елементи саду, рослини, способи і методи садівництва, допоміжні матеріали тощо можуть постати в якості символічного вираження наявної культурної традиції або її зламу).

Головним критерієм дослідження вернакулярного саду є його структурність, якій відповідає наявність наступних елементів: "робочий простір, продуктивний простір,

включно із садами, соціальний простір, дозвольний простір, формальний та вхідний простір, а також буферні зони" [Roberts 2006: 180]. Виокремлення таких чітких елементів дозволяє дослідниці продемонструвати "чіткі патерни функції та використання та специфічні і простежувані причини для змін" [Roberts 2006: 179].

Такий структурний аналіз саду як багатofункціонального простору дає змогу перейти до виявлення окремих функцій цього феномену. Адже, створюючи саморобний сад, міський житель задовольняє у такий спосіб свої потреби, і не лише потреби в продуктах, але частіше за все такі, що мають соціальний та культурний характер.

Вернакулярний сад є елементом повсякденного життя містян. Він неодмінно вбудований у культурний ландшафт міста, району, вулиці, де він створений. Такий сад має неутилітарний характер: овочі та фрукти, вирощені в ньому, не є найбільшою ціллю. Натомість, головна мета такого садівництва – сам процес, що несе в собі багато функцій: естетичну, терапевтичну, соціалізацій (зокрема як спосіб виховання дітей), дозвоільну, культурну і, зрештою, побутову.

У межах культурологічного аналізу сад постає як дуже цінний об'єкт, адже є зв'язувальною ланкою між природним середовищем, у яке інтегрована людина, та культурним контекстом, у якому вона перебуває (традиції, ритуали, цінності, елементи повсякдення, відносини тощо). Про ці аспекти дослідження вернакулярного саду пише Кларісса Т. Кімбер, звертаючи "уважний погляд на використання садів та елементи, які дають підказки для розуміння культурно-специфічних відносин із природним середовищем: естетика, інфраструктура, сільське господарство, садівництво та приготування їжі в цьому конкретному домашньому просторі" [Kimber 2004: 266]. Вчена виокремлює різні галузі і відповідні підходи у дослідженні вернакулярного саду, серед яких є місце і соціокультурному, що присвячений вивченню саме культурних характеристик цього феномену: "Дослідники почали вивчати соціальні проблеми гендерного простору, культурного відтворення, збереження етнічної приналежності та суперечливого політичного простору..." [Kimber 2004: 268]. Важливим для нас елементом цього підходу є зазначення саду і як політичного простору. Адже під час воєнного стану сад перетворюється на такий простір, а садівництво – на політичну акцію або ж художній акціоністський жест.

Крім того, Кімбер виокремлює мистецтвознавчий підхід у дослідженні вернакулярного саду, метою якого є "дослідження внеску ландшафтного дизайну та історії мистецтва у створення садів" [Kimber 2004: 269]. На мою думку, аналіз саду з огляду на мистецькі конотації є важливим елементом культурологічного дослідження саду. Адже здобутки художньої культури, образ саду в художній літературі, образотворчому мистецтві тощо не можуть бути проігноровані у розумінні значення садівництва для сучасного українського містянина. Кімбер додає, що художній аспект розуміння саду грає неабияку роль у впливі на "стан свідомості" сучасної людини, зокрема він покладений в основу виховання її художнього смаку, стосунку із середовищем, спроможності його оцінювати і цінити, а отже – плекати, турбуватися про нього ("... естетичне задоволення, насолода, спокій, піднесене, спілкування з пантеїстичною природою") [Kimber 2004: 269].

У цьому контексті більшість дослідників саду і садівництва звертаються до Мартіна Гайдеґґера, який розтлумачив поняття домівки саме як процесу її буду-

вання, що передбачає специфіку вбудованості людини у цей світ, що має чотириєдиний характер. Його чотири елементи – земля, небо, небожителі і земні смертні – для сучасної людини перетворилися в єдиний концепт природи, і саме в процесі будівництва домівки людина вступає у взаємодію з чотириєдиною природою. А одним з найбільш яскравих виражень цієї взаємодії є садівництво, адже сад – те місце, що дозволяє віднайти максимальний баланс та єдність чотирьох елементів у діяльності людини [Kimber 2004: 266; Heidegger 2001: 145–150].

Тепер, коли зазначено основні характеристики та цінність вернакулярного саду для дослідника-культуролога, я би хотіла перейти до висвітлення яскравих типів міського садівництва, що несуть у собі поєднання різних цілей та відповідних функцій: соціально-політичної, гуманітарної, продовольчої, естетичної, виховної, об'єднавчої, освітньої, розважальної тощо. Найчастіше у дослідженнях використовують термін "community garden", адже це поняття поєднує в собі усі вищезгадані елементи садівництва. Дослідниця Гільда Куртц поставила за мету виокремити змісти та цілі такого саду: "...громадські сади призначені не тільки для додаткового виробництва їжі, але також передбачені та підтримуються як зелені зони для спілкування сусідів..." [Kurtz 2001: 658]. Вона послуговується поняттям "здорового сусідства", яке не є можливим у сучасному місті без спільних практик, серед яких садівництво – одна з найбільш ефективних.

Містянин – не просто людина, а житель специфічного простору. І в межах цього життя він має облаштувати своє спільне з іншими жителями буття, іншими словами – сусідство, найкращим проявом якого є добросусідство [Kurtz 2001: 656]. У процесі садівництва житель міста має можливість проявити себе як супровідник природи, у турботі та відповідальності за неї. Підхід супроводження ("stewardship") природи людиною у форматі міського садівництва в епоху антропоцену пропонує Марчелло Ді Паола [Di Paola 2017: 65]. Він мислить сад як природу, що завжди поруч, під боком, і, відповідно, є частиною нашого повсякденного досвіду [Di Paola 2017: 72]. Дослідник також спирається на феноменологічну концепцію Гайдеґґера, коли вбачає в цьому процесі спосіб вибудовування садівниками нарративу свого життєвого досвіду. Таким чином сад отримує "нарративну цінність" для свого автора, що є джерелом прив'язаності та відповідальності, які і складають основу усвідомленого супроводження [Di Paola 2017: 86]. Кожна обрана, посаджена, виплекана рослина надає людині почуття спорідненості із природою (поєднанням землі і повітря, небожителів і людей, за Гайдеґґером).

У зв'язку з цим іншою важливою метою громадського саду в місті є виховання молодшого покоління, його інтеграція в спільноту людей із схожими цінностями та піклуванням про своє середовище, а також навчання взаємодії з природою (від якої початково людина, народжена в місті, є відчуженою): "...багато з цих садів використовуються дорослими, щоб наставляти дітей і знайомити їх з природними процесами росту, плодоношення та занепаду, а також із соціальними процесами співпраці та колективних зусиль..." [Kurtz 2001: 658]. Знаходячись у середовищі садівництва, дитина пізнає закони світу, а також основи співжиття з природою та іншими людьми.

Іншим важливим функціональним аспектом громадського саду є роль, якої він набуває у часи труднощів: під час економічної чи політичної кризи, а особ-

ливо під час війни. Як зазначає Куртц, "специфічна природа цих дискурсів змінилася, коли природа кризи змінилася у зв'язку з рецесією, депресією, війною та занепадом центрального міста" [Kurtz 2001: 657]. У цьому контексті важливо звернутися до вже наявного досвіду садівничих проєктів під час війни, зокрема – до проєкту Садів Перемоги, розгорнутого під час Другої світової війни на теренах США. Це був не перший такий проєкт, йому передували Сади Свободи у Великобританії під час Першої світової. Обидва проєкти переслідували мету забезпечити продовольством (зеленню, фруктами та овочами) населення в умовах можливої продовольчої кризи через війну.

Цікавою для мене є трансформація статусу садівника в часи війни. Як зазначає М. Геррманн, до війни в США цим займалися або бідні, щоб себе прогодувати, або багаті в якості дозвілля та задля естетичної насолоди. Натомість у воєнний час садівництво стало заняттям широких мас: до цього були залучені представники усіх класів, статей та будь-якого віку [Herрманн 2015: 648]. Звичайно, так сталося не само собою, це був результат успішного втілення державного проєкту, підсиленого активною пропагандою, розповсюдженою засобами масової інформації.

У феномені Садів Перемоги США найважливішим результатом постала не кількість вирощених овочів та фруктів, а нематеріальні цінності, що були підкріплені в такій формі. На думку Геррманна, "...Національна програма "Саду Перемоги" подарувала людям почуття гордості та діючі, як "Іжа за свободу", та допомагали пов'язувати почуття патріотизму та самовпевненості з садівництвом" [Herрманн 2015: 649]. Отже, садівництво як спільна практика може нести в собі об'єднавчу роль. З одного боку, це дійсно продуктивна праця, що надає користь. З іншого, це маленьке діяння індивіда, який привносить свою долю у спільну справу на підтримку держави, нації, громади: "Як показали епохи Саду Перемоги, невеликі масштабні зусилля можуть мати великий сукупний вплив" [Herрманн 2015: 653].

Варто зазначити, що сьогодні в умовах війни в Україні також впроваджується проєкт Садів Перемоги, що фінансується урядом Канади [Історія Садів...]. Його підготовчий етап розпочався ще до 24 лютого 2022 року і має скоріше характер гуманітарної підтримки, аніж всезагальної практики. В Україні він поки не набув масового поширення, адже сільське населення або жителі приватних секторів містечок і міст мають свої ділянки із садом і городом, а міське населення, що живе в багатоповерхівках, не готове додати у своє дозвілля таку практику, як садівництво.

Але цілком можливо, що це поки, адже сьогодні вже відомі приклади впровадження цього проєкту на місцях. Так, наприклад, на Тернопільщині реалізували проєкт "Шкільні сади перемоги" за підтримки уряду Швеції. У ньому були залучені учні двох класів, які висадили влітку вісім сотих цибулі, капусти і буряка [На Тернопільщині реалізують...]. У такий спосіб організатори проєкту розпалили в школярах дух змагання за кращий врожай: вони відчують свою причетність до спільної справи на користь Батьківщини, єднуються із однокласниками в змаганні із іншим класом, а також направляють індивідуальну емоційну напругу у важку, але продуктивну справу. Крім того, таке садівництво дозволяє дітям відчути єднання із землею, ідентифікувати себе, знайти своє місце в майбутньому.

Іншим яскравим прикладом практики міського садівництва, що поєднує в собі культурну, естетичну та

політичну складові, є партизанське садівництво (*guerrilla gardening*). Сама назва несе в собі військову конотацію: слово "guerrilla" позначає партизанів, що здійснюють теракти проти ворога. Відповідно, садівники-партизани діють за аналогією – вони готують "бомби" із землі та насіння або ж саджають рослини вночі, без узгодження із власниками території та/або представниками міської влади. "Партизанські садівники – це волонтери, які без дозволу займаються занедбаними місцями: вони змінюють навколишнє середовище без згоди власника землі і тому можуть бути визнані такими, що діють протизаконно..." [Hardman... 2019: 148].

Зазвичай садівники-партизани працюють на занедбаних територіях міста, маючи на меті не лише прикрасити їх клумбами та садами, але також і звернути увагу городян на повсякденне середовище, яке вони бачать щодня. Часто рослини перетворюють звичний міський ландшафт та змушують приділити йому увагу, подивитися на нього іншим зором, здійснити естетичну та навіть критичну оцінку: "...можливо, навіть додаючи цінності територіям, які постраждали через надмірну кількість покинутої землі: вони можуть мати значний вплив на забуті ландшафти" [Hardman... 2019: 150]. В Україні рух партизанського садівництва поки також не є розвиненим, але відомі поодинокі об'єднання таких садівників у великих містах. Так, у Харкові навіть були невеликі збори садівників-партизанів з метою виготовлення "бомб". У телевізійному сюжеті було показано зібрання в парку групи матерів із маленькими дітьми, що разом ліпили кульки із землі із насінням з метою розкидати їх територією міста, щоб пізніше спостерігати появу квітів і трав.

Щодо санкціонованих міських садів, то їхня кількість значно більша у містах України. Чи то зусиллями громадських організацій, чи то небайдужих представників локальних громад все частіше практикується створення громадських садів та городів. Яскравим прикладом є парк "Залізна вода" у Львові, що про нього пишуть дослідники О. З. Луцишин та Л. А. Гілета: "Ініціатори відновлюють покинуту, захаращену територію колишніх теплиць Рерінга, при цьому використовують екологічні технології для вирощування культур" [Луцишин... 2021: 145].

Звертаючись до перелічених практик міського садівництва, я хотіла би порівняти їх із кейсом вернакулярного саду на Русанівці, з якого починався цей текст. Цей сад (як і велика кількість таких садів, посаджених ініціативними жителями будинків на прибудинкових територіях) не можна ототожнювати ані з Садами Перемоги, ані з партизанським садівництвом. Хоча варто зазначити, що певні спільні риси відслідковуються, особливо в умовах воєнного стану. На відміну від партизанського садівництва, вернакулярне садівництво не несе в собі початково політичних намірів – боротьби із станом міських недоглянутих територій, звернення уваги місцевих містян на проблеми району.

Садівниці в Києві та інших містах України створюють свої невеликі клумби, городи й сади з декоративною та дозвільною метою. Зазвичай це люди пенсійного віку, які проживають у квартирах і займаються прибудинковим садівництвом у вільний час, використовуючи підручні матеріали для огороження та прикрашання саду (автомобільні покришки, старі дитячі іграшки, використані пластмасові відерця, пляшки і стаканчики, фрагменти профілю, плінтусу як опори для молодих дерев, сітку рабицу для огорожі рослин від потенційних ван-

далів і сусідських собак тощо). Всі ці захисні та декоративні матеріали використовуються повторно.

Такі сади є зазвичай результатом індивідуальної ініціативи, до якої можуть приєднатися інші сусіди, але це не є обов'язковим. Відповідно, таке садівництво має мало спільного із Садами Перемоги. Але в умовах повномасштабної війни індивідуальний вернакулярний сад набуває нового змісту: він стає однією з маленьких низових ініціатив, практик спротиву, стійкості і непохитності. Людина, що продовжує плекати свій сад у місці, де постійно звучать сирени повітряної тривоги і є загроза обстрілів та бомбардувань, із простого садівника-любителя перетворюється на агента перетворення міського простору на простір більш домашній, комфортний, дружний і надійний. На простір, де є незмінні речі, як то такий сад, про який продовжують турбуватися, незважаючи ні на що. Саме це й об'єднує такі сади із Садами Перемоги, хоча це і не є масштабним державним проектом, націленим на масове впровадження. На мою думку, в Україні ідея масового міського громадського садівництва саме як низової ініціативи є перспективною, зважаючи на великі традиції садівництва і городництва в Україні, з одного боку, та проблеми із продовольством у майбутньому через воєнні дії та тимчасову окупацію частини території країни, з іншого.

Зрештою, я хотіла би провести паралель між запропонованим мною кейсом вернакулярного саду та описаним дослідницею Корін ван Еммерік садом у палестинському таборі біженців. Її опис та аналіз саду на даху будівлі, де живе сім'я біженців, є цікавим, адже послуговується поняттям Жилля Дельоза і Фелікса Гваттарі "малі практики", тобто такі практики, що в межах великомасштабних подій сприяють продукуванню нових суб'єктивностей та форм життя [Emmerik 2021: 208]. Вона описує цю садівничу практику як таку, що вбудована у політичне, бо транслює мусульманську ідею "sumud" – спротиву та стійкості, незалежності від усіх страшних подій та випробувань. Цьому сприяє невеликий сад, що дозволяє і вирощувати продукти харчування, і менше залежати від коливань цін та наявності продуктів, а також зберігати внутрішній спокій і стабільність завдяки самій практиці садівництва, що надає відчуття балансу і впевненості в собі [Emmerik 2021: 215].

Політичні аспекти міського вернакулярного садівництва також стосуються і феміністського кола питань. Зазвичай садівництвом є саме жінки, і цей факт вартий окремого дослідження, адже вони впроваджують ці практики і відтак зміни у міському ландшафті, відповідно до своїх ботанічних та естетичних вподобань, улюблених квітів і культур. Як пише дослідниця Дебора Малор, "характер стосунків жінки з "ділянкою" став обмеженням її пейзажу, а отже, і зображенням цього пейзажу" [Malor 1996: 84].

Але найбільш важливим для мене аспектом сприйняття та аналізу вернакулярного садівництва в Україні під час повномасштабної війни є набуття цієї низової індивідуальної практики як такої, що є яскравим і перспективним медіатором важливих соціальних та політичних процесів, через які проходить українське суспільство в ці важкі часи. Сад завжди репрезентує історичні та культурні наративи суспільства, у якому живе та розвивається садівниця. Як зазначає Кеті Голмс, "облаштовані сади говорять про історію, сьогодення та майбутнє. Вони говорять про відчуття місця. Вони також говорять про владу: про колонізацію, постійність, контроль. Вони є простором, де індивідуальні та культурні уявлення висаджуються, плачуться та пускають коріння, трансфор-

муючи ландшафт та змінюючи його значення і метафори" [Holmes 2001: 120]. Отже, вернакулярні сади Києва та інших міст України заслуговують на культурологічне дослідження саме тому, що аналіз елементів саду, процесу його вирощування та мотивації садівника дозволяє зробити цінні висновки про сучасний стан української культури, про цінності містян, їхню пам'ять, сподівання та якірні точки ідентифікації.

Висновок. У статті була здійснена спроба визначити специфічні характеристики вернакулярного саду в українських містах (зокрема спираючись на аналіз такого саморобного саду в мікрорайоні Києва Русанівка). Для цього я звернулася до наявних досліджень феномену вернакулярного саду та виокремила основні його характеристики, функції та сенси. Серед характеристик було визначено наявність структури, неутилітарність та процесуальність. Головними функціями такого садівництва є терапевтична, соціалізаційна, дозвоільна, культурна, продовольча, а під час воєнного стану також і духовна. Я порівняла український формат вернакулярного саду із розповсюдженими у світі та реалізованими в Україні форматами міського садівництва, що мають державне, громадське або низове джерело ініціативи (Сади Перемоги, громадський сад, партизанське садівництво). Це зіставлення дозволило виокремити специфіку локального вернакулярного садівництва, його культуротворчий потенціал та новостворений політичний контекст в умовах повномасштабної війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Історія Садів Перемоги. Дата звернення: 15.08.2022. URL: <https://sadyperemohy.org/#history>.
- Луцишин, О. З., Гілета, Л. А. (2021). Міське садівництво в умовах Львівської урбоекосистеми: можливості та переваги. *Екологічні науки: науково-практичний журнал*, 6(39), 141–145.
- На Тернопільщині реалізують проєкт "Шкільні сади перемоги". Рубрика. Дата звернення: 13.08.2022. URL: <https://rubryka.com/2022/07/11/shkilni-sady-peremogy/>.
- Butsykina, Y. (2021). The Aesthetic Value of Vernacular Gardens in Ukrainian Cities. A Case Study from Rusanivka Residential District, Kyiv. *Everydayness. Contemporary Aesthetic Approaches*. Rome, Roma Tre-Press, 53–64.
- Di Paola, M. (2017). *Ethics and politics of the built environment*. Cham, Springer, 165.
- Emmerik, C. van. (2021). Aesthetics from the Interstices. The Making of a Home in a Palestinian Refugee Camp. *Everydayness. Contemporary Aesthetic Approaches*. Ed. by L. Giombini, A. Kvočka. Rome, Roma Tre-Press, 207–221.
- Hardman, M., Larkham, P. J., Adams, D. (2019). Gauging public views on the grassroots activity. *Urban gardening as politics*. Ed. by C. Tornaghi, C. Certomà. London, Routledge, 148–166.
- Heidegger, M. (2001). Building Dwelling Thinking. *Poetry language thought*. New York, Harper and Row, 141–160.
- Herrmann, M. M. (2015). The modern day "victory garden". *Procedia engineering*, 118, 647–653.
- Holmes, K. (2001). 'I have built up a little garden': the vernacular garden, national identity and a sense of place. *Studies in the History of Gardens & Designed Landscapes: An International Quarterly*. Vol. 21, No. 2, 115–121.
- Kimber C. T. (2004). Gardens and dwelling: People in vernacular gardens. *Geographical Review*. Vol. 94, No. 3, 263–283.
- Kurtz, H. (2001). Differentiating multiple meanings of garden and community. *Urban Geography*. Vol. 22, No. 7, 656–670.
- Malor, D. (1996). Women's Points of View: The Domestic, the Vernacular, the Garden, and the Paddock. *Australian Journal of Art*. Vol. 13, No. 1, 81–92.
- Roberts, J. (2006). Researching the vernacular garden. *Landscape Research*. Vol. 21, No. 2, 175–187.

REFERENCES

- The historical roots of Victory Gardens. URL: <https://sadyperemohy.org/#history>
- Lutsyshyn, O., Hileta, L. (2021). City gardening in the conditions of Lviv urban ecosystem: opportunities and benefits. *Ecological Sciences*, Vol. 39, No. 6, 141–145.
- The "School gardens of victory" project is being implemented in the Ternopil region. Rubryka. URL: <https://rubryka.com/2022/07/11/shkilni-sady-peremogy/>

Butsykina, Yevheniia (2021). The Aesthetic Value of Vernacular Gardens in Ukrainian Cities. A Case Study from Rusanivka Residential District, Kyiv. *Everydayness. Contemporary Aesthetic Approaches*. Rome, Roma Tre-Press, 53–64.

Di Paola, Marcello (2017). *Ethics and politics of the built environment*. Cham, Springer.

Emmerik, Corine van (2021). Aesthetics from the Interstices. The Making of a Home in a Palestinian Refugee Camp. *Everydayness. Contemporary Aesthetic Approaches*. Rome, Roma Tre-Press, 207–221.

Hardman, Michael, Larkham, Peter J. and Adams, D. (2019). Gauging public views on the grassroots activity. *Urban gardening as politics*. London, Routledge, 148–166.

Heidegger, Martin (2001). Building Dwelling Thinking. *Poetry language thought*. New York, Harper and Row, 141–160.

Herrmann, M. M. (2015). The modern day "victory garden". *Procedia engineering*, Vol. 21, 647–653.

Holmes, Katie (2001). 'I have built up a little garden': the vernacular garden, national identity and a sense of place. *Studies in the History of Gardens & Designed Landscapes: An International Quarterly*, Vol. 21, No. 2, 115–121.

Kimber, Clarissa T. (2004). Gardens and dwelling: People in vernacular gardens. *Geographical Review*. Vol. 94, No. 3, 263–283.

Kurtz, Hilda (2001). Differentiating multiple meanings of garden and community. *Urban Geography*. Vol. 22, No. 7, 656–670.

Malor, D. (1996). Women's Points of View: The Domestic, the Vernacular, the Garden, and the Paddock. *Australian Journal of Art*. Vol. 13, No. 1, 81–92.

Roberts, Judith (1996). Researching the vernacular garden. *Landscape Research*. Vol. 21, No. 2, 175–187.

Надійшла до редколегії 03.11.22

<https://sadyperemohy.org/> – history

Yevheniia Butsykina, PhD, Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv,
60, Volodymyrska Street, Kyiv, 01033, Ukraine

UKRAINIAN URBAN VERNACULAR GARDEN: RECONSIDERATION IN THE CONDITIONS OF FULL-SCALE WAR

The paper contents a cultural analysis of the vernacular garden as a phenomenon of popular urban culture, as well as the transformation (politicization) of its role and perception in the conditions of martial law. The garden analysed at different levels: individual (gardening is an individual practice of a citizen), local (features of the local community, its values, lifestyle, common practices, problems, etc.), as well as at the level of tradition and culture. Structural analysis of the garden as a multifunctional space allows us to identify individual functions of this phenomenon. After all, by creating a home-made garden, a city dweller satisfies his needs in this way, and not only needs for products, but most often those of a social and cultural nature.

The main characteristics of the vernacular garden were revealed: structure, non-utilitarianism, procedure. The main functions of the garden are socio-political, humanitarian, food, aesthetic, educational, unifying, educational, and entertaining. Ukrainian vernacular gardening is compared with other formats of urban gardening, which have a combination of different goals and corresponding functions: "community garden", Victory gardens and guerrilla gardening. In contrast to guerrilla gardening, vernacular gardening does not initially have political intentions – to fight against the state of neglected urban areas, to draw the attention of local citizens to the problems of the district. It was determined that the individual vernacular garden acquires a new meaning in the conditions of martial law: it becomes one of grassroots initiatives, practices of resistance, stability and steadfastness. Vernacular horticulture as an individual grassroots practice is a bright and promising mediator of important social and political processes that Ukrainian society is going through in times of full-scale war.

The political aspects of urban vernacular gardening also touch on feminist issues. Usually, women are gardeners, and this fact is worth a separate study, because it is women who implement these practices and, accordingly, changes in the urban landscape, according to their botanical and aesthetic preferences, favourite plants and cultures.

Keywords: vernacular garden, war, public garden, guerrilla gardening, everyday urban culture, Victory Gardens.